

תורנות הסעה בין משפחות

הרב יעקב סבתו

א. הקדמה

הורים שמסיעים את ילדיהם למוסד חינוכי ורצו להתאגד ולחלק ביניהם את ההסעה, כך שלא יצטרכו כל אחד להסיע בכל יום. כאשר כל הורה צריך להסיע ילד אחד, החלוקה פשוטה, כל יום יסיע הורה אחר. אבל נתעוררה שאלה כאשר להורה אחד יש ילד אחד להסיע ואילו להורה האחר שני ילדים. ההורה של הילד האחד טען שכנגד יום אחד שלו צריך ההורה השני להסיע שני ימים, שהרי ההורה השני נהנה פי שניים, ואילו היה צריך להסיעם בתחבורה ציבורית היה משלם על שני ילדים. ואילו ההורה האחר טוען שהחלוקה צריכה להיות שווה, היות שאין כאן תוספת הוצאה וטרח בהסעת ילד נוסף.

ב. חלוקה לפי ההנאה והתועלת

הנה רצו כמה חכמים לדמות דין זה להולכים בשיירא (בבא קמא קטז ע"ב):

תנו רבנן: שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה - מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות.

השיירא התפשרה עם הגייס שתתן לו סכום מסוים וכך יניח להם, וחלוקת סכום ההתפשרות תהיה לפי מידת הממון שיש לכל אחד בשיירה. הסבירו התוספות (ב"ב ז ע"ב ד"ה לפי שבח) שהטעם שהולכין לפי ממון הוא שהגייס בא בשביל לקחת ממון, כלומר, היות ומי שיש לו יותר ממון בשיירה היה לו יותר מה להפסיד מן הגייס, לכן מן הצדק שישלם יותר בסכום הפשרה. מכאן יש ללמוד שכל חלוקה של הוצאה יש לחשב לפי התועלת שיש לכל אחד, ולא לפי מספר האנשים.

מקור נוסף לכך שלא מחלקים לפי מספר האנשים אלא לפי מידת התועלת, הוא בסוגיית שמירת העיר (ב"ב ז ע"ב):

בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן: כשהן גובין, לפי נפשות גובין, או דילמא לפי שבח ממון גובין? אמר ליה: לפי ממון גובין, ואלעזר בני, קבע בה מסמרות. איכא דאמרי, בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן: כשהן גובין, לפי

קירוב בתים הן גובין, או דילמא לפי ממון גובין? אמר ליה: לפי קירוב בתים הן גובין, ואלעזר בני, קבע בה מסמרות.

לפי שתי הלשונות בגמרא אין החלוקה לפי אנשים אלא לפי מידת התועלת היוצאת מן השמירה, אלא שיש חילוק האם התועלת נמדדת לפי קרבה לחומה או לפי כמות הממון שיש להגן עליו. להלכה נחלקו הראשונים - רי"ף (ה ע"ב) ורמב"ם (שכנים ו, ד), מול ר"י מיגאש (ד"ה בעא), תוספות (ד"ה לפי) ורא"ש (א, כב) ועוד - האם לפי הלישנא של קירוב בתים הכוונה בנוסף לממון או רק לפי קירוב הבתים, והן שתי דעות בשו"ע (חור"מ קסג, ג), ומכל מקום, הצד השווה הוא שאין ללכת לפי מספר האנשים.

לכן, בנידון דידן לכאורה יש לחלק לפי מידת ההנאה והתועלת שיש לכל הורה.

ג. הברל בין שתי צורות חלוקה - על ידי האנשים ועל ידי ממון

והנה דמיונם היה עולה יפה אילו היו צריכים לשכור הסעה שתסיע את הילדים, שאז אכן היו מתחלקים שני שלישים ושליש (וכפי שנהוג כאשר שוכרים מונית, שמשלמים לפי כמות הנוסעים), אבל בנידון דידן מדובר שההורים עצמם בגופם יסיעו את הילדים.

ראייה לחילוק זה נמצאת בתשובת המהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סי' קד, הובאה במרדכי ב"ב רמז תעה), בדין על תשלומים עבור שמירת העיר:

בשלמא כשהיו שומרים בעצמם אין לתמוה כלל, דהשתא השמירה לפי הגופים שהם בני שמירה נינהו, וכך גוף העני יכול לשמור כמו גוף העשיר ואדרבא יותר בטוב, ותדע שאין לתלות שמירה [כאן] לפי ממון להיכא דהשמירה לפי הגופים, דהא אמר בפ"ק דב"ב (ה ע"א) הכל [לכריא] פתיא ואפילו לרבנן, ואי נפקי בכלוא רבנן לאו בני מיפק בכלוא נינהו ולא מצו רבנן למימר כיון דאי נפקי בכלוא היינו פטורים גם עתה לא ניתן, או אם התחילו למיפק בכלוא ושוב נמלכו ושכרו שכירי לכריא פתיא לא מצו רבנן למימר סוף דינא תתחלת דינא אחרי שמתחלה כי נפקי בכלוא היינו פטורים גם עתה בסוף דינא כשהשכירו שכירי לא נסייע להם. ונראה בעיני דבר פשוט כמ"ש, ומנהג דינא הוא בכל הקהילות שפעמים כי נפקי בכלוא לשמור על השערים, אז יחד עני ואביון ואיש תככים שוים בה ולא ניכר שוע לפני [דל], ופעמים אח"כ מתפשרים בממון אז מטילים היהודים הדבר ביניהם לפי שבח ממון.

מבואר בדבריו שיש חילוק באופן החלוקה בין אם הדבר נעשה בעצמם לבין אם שוכרים אחרים תחניהם, שכל שנעשה בגופו עצמו שווים יחד עשיר ואביון, ואילו כאשר משיגים את המשימה על ידי ממון מחלקים לפי ממון.

וסברת החילוק היא שכאשר המשימה המשותפת נעשית ע"י האנשים עצמם, עיקר החלוקה היא על מידת הטרחה, ואין לומר שלעשיר יש יותר ממון לשמור וממילא יצטרך לשמור יותר ימים מאשר העני, אלא מחלקים את הטרחה בשווה. אבל כאשר המשימה המשותפת נעשית ע"י תשלום לשכיר, עיקר הדבר שיש לחלקו הוא מידת ההנאה ומחלקים לפי הממון.

וברמ"א (ח"י"מ קס"ג, א) כתב כן בקיצור:

שומרי העיר ששומרין בעצמן בלילות, ונתפשרו עם המושל לתת קצבה לשנה, גובין לפי ממון, אף על פי שמתחלה הוצרכו לשמור בשוה. והיינו כאמור, שבתחילה היו צריכים לשמור בשווה מחמת שהיו שומרים בעצמן.

ד. הלכה למעשה

היוצא מהאמור הוא שכל עוד ההורים מסיעים בעצמם את הילדים, יש לקבוע את החלוקה יום יום, בדומה לשמירה בגופם, ולא לפי מספר הילדים של כל הורה. ורק אם ההורים ישכרו הסעה, תהיה החלוקה לפי מספר הילדים.

אמנם, יש להעיר, מאחר וכל היסוד לחלוקה מבוסס על השיווי בטרחה, על כן אם קרה שאין באפשרותו של ההורה של הילד האחד להסיע את שני הילדים של ההורה השני, כגון שבאחת הפעמים מכוניתו עמוסה ויש לו מקום רק לילדו שלו ולילד אחד של ההורה השני - מסתבר שאין הוא מחויב לעשות מאמץ מיוחד כדי לאפשר לילד נוסף לנסוע עמו, כי כאן נדרשת ממנו טרחה מיוחדת, ובמצב זה יצטרך ההורה של שני הילדים לדאוג בעצמו להסעת ילדו השני. ואם טורח עבורו, הוא לפני משורת הדין.

כמו כן, אם לפני ההורה של הילד האחד עמדה אפשרות לחלוק את התורנות עם מספר הורים, ולא היה יכול לעשות זאת מחמת התורנות שעשה עם ההורה שיש לו שני ילדים, מן הצדק לחלק את התורנות כאילו היה חולק אותה עם מספר הורים.

עוד יש להעיר, שאם ירצה ההורה של הילד האחד לחלוק את סך כל הוצאות הדלק עם ההורה של שני הילדים, אזי החלוקה צריכה להיות לפי מידת ההנאה (שני שלישים ושליש), היות וכאן החלוקה היא חלוקת ממון.

